

บทที่ 4

บทวิเคราะห์

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในวงเครื่องประ โคมในงานพระราชพิธีนั้น มีอยู่มากมายหลายประการแล้วแต่พระราชพิธีที่จัดขึ้นว่าสมควรที่จะใช้เครื่องดนตรีชนิดใดบ้างตามความเหมาะสมของงานพระราชพิธีนั้นๆ เท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่าในปัจจุบันเครื่องดนตรีที่ประกอบเข้าเป็นวงดนตรีประ โคมประเภทต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้กันเป็นประจำเกือบทุกพระราชพิธีก็ได้แก่ วงประ โคมแตรสังข์ วงปี่พาทย์ ส่วนในวงประ โคมประเภทอื่นก็ยังคงจัดให้มีใช้แล้วแต่กรณีต่างๆ ที่ถูกกำหนดจากงานพระราชพิธีที่ถือปฏิบัติสืบทอดมาแต่สมัยโบราณ

ปี่ชวาเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ที่จัดอยู่ในวงเครื่องประ โคมประเภทเครื่องบรรเลงประกอบเข้ากับเครื่องตีประกอบจังหวะชนิดอื่น และถูกจัดให้อยู่ในรูปแบบการบรรเลงประ โคมในวงเครื่องประ โคมประเภทเครื่องบรรเลง รูปแบบของการเคลื่อนขบวนพยุหยาตราซึ่งในปัจจุบันผู้วิจัยพบว่าพระราชพิธีที่ถือปฏิบัติสืบทอดตั้งแต่สมัยโบราณมาจนกระทั่งปัจจุบัน ที่ยังถือปฏิบัติอยู่ประจำทุกปีเป็นพระราชประเพณี โดยที่มีการนำวงเครื่องประ โคมที่ประกอบด้วยปี่ชวาเข้าประกอบการประ โคมมีอยู่ 2 พระราชพิธี ได้แก่

1. พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
2. พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน

พระราชพิธีที่จัดขึ้นต่างก็มีขั้นตอนการดำเนินการต่างๆ กันไป โดยแต่ละขั้นตอนก็ประกอบขึ้นด้วยความเชื่อต่างๆ ที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ซึ่งเสียงดนตรีที่ประ โคมก็จะถูกจัดลำดับเรียบเรียงให้ถูกส่วนของขั้นตอนการปฏิบัติ โบราณจารย์ได้กำหนดช่วงของการบรรเลงประ โคมตามขั้นตอนต่างๆ ไว้ตามความเหมาะสมของพระราชพิธี รวมทั้งการกำหนดเพลงต่างๆ โดยมีการคำนึงถึงโอกาส วาระ กระทั่งชื่อของเพลงต่างๆ ที่จะนำเข้ามาใช้ประกอบในขั้นตอนของการปฏิบัติงานพระราชพิธี

เพลง คือทำนองที่ผู้ประพันธ์เรียบเรียงเข้าไว้ โดยถูกต้องไวยากรณ์แห่ง
 คุริยางคศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย จังหวะ ประโยค วรรคตอน และสัมผัส
 เช่นเดียวกันกับบทกวีที่จบความหมายแล้วบทหนึ่งๆ

จะเปรียบเทียบให้เห็นง่ายๆ เช่น บทสักราวบทหนึ่งจะกล่าวด้วยเรื่องอะไร
 ก็ตาม ตั้งแต่ขึ้นต้นคำว่า “สักราว.....” จนถึง “.....เอย” และใจความ
 ทั้งหมดนั้นเท่ากับเพลงเพลงหนึ่ง ส่วนสำนวนโวหารจะไพเราะอย่างไรนั้นเปรียบ
 ด้วยทำนอง แต่เพลงหาได้บังคับว่าจะต้องมีท่อนเดียวจบเช่นบทสักราวบทหนึ่งไม่
 จะมีสักท่อนจบก็ได้ แล้วแต่ผู้ประพันธ์จะประพันธ์ขึ้น เท่าที่กล่าวมานี้ก็เป็นเพียง
 แต่จะเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างทำนองเพลงเท่านั้น
 (บุญธรรม ตราโมท ,2540 :30)

เพลงนั้นพอสรุปได้ว่าเป็นสำเนียงทางของดนตรีที่ถูกกำหนด โดยผู้แต่งเพลง
 มีความหมายไปตามจุดประสงค์ของผู้แต่ง บางเพลงให้ความหมายตามชื่อของเพลง หรือ
 ตั้งชื่อตามเรื่องราวของบทที่ใช้ขับร้อง ซึ่งความหมายก็ล้วนแต่มีจุดมุ่งหมายต่างกันไปตามละ
 อย่าง เมื่อนำเพลงต่างเข้ามาใช้ประกอบงานพระราชพิธีต่างๆ หรือวาระที่ถูกกำหนดก็จะมี
 การคำนึงถึงชื่อหรือจุดมุ่งหมายของเพลงเป็นหลัก

เพลงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงในพระราชพิธีสามัญ ก็มีอยู่เพียง ๓ เพลง คือ

๑. เพลงช้า ๒. เพลงสาธุการ และ ๓. เพลงกรวารา นอกจากจะเป็นพระราชพิธี
 พิเศษจึงจะมีเพลงอื่นๆ เช่น เพลงลงสร เพลงเวียนเทียน และเพลงกลม เป็นต้น
 เพลงช้า เป็นเพลงหน้าพาทย์สำหรับประกอบกิริยาเดินไปหรือมาด้วยจริยาวัตร
 อลังการ โบราณจารย์ทางคุริยางคศิลป์ได้รวบรวมเพลงต่างๆ หลาย ๆ เพลง
 มาติดต่อกัน เรียกว่าเพลงเรื่อง และเพลงเรื่องจำพวกเพลงช้านี้ เป็นเพลงอยู่ใน
 ประเภทที่ใช้หน้าทับปรบไ้ทั้งสิ้น การเรียกชื่อเพลงเรื่องโดยปรกติมักใช้ชื่อ
 เพลงในอันดับแรก เช่น เพลงเรื่องเต่ากินผักนึ่ง ซึ่งมีเพลงเต่ากินผักนึ่งเป็น
 อันดับแรก และบางทีก็ใช้ชื่อเพลงที่เป็นประธานของเพลงเรื่องนั้น เช่น เพลง
 เรื่องมอญแปลง เริ่มต้นด้วยเพลงต้นมอญแปลง แล้วจึงถึงเพลงมอญแปลง และ
 เพลงอื่น ๆ ต่อไป เพลงช้านี้ถ้าบรรเลงประกอบการแสดงโขนละครก็บรรเลง
 ประกอบกิริยาไปมาของพญามหากษัตริย์ หรือนางกษัตริย์

เพลงสาธุการ เป็นเพลงหน้าพาทย์จำพวกเคารพบูชาหรือประกอบกิริยา
 น้อมไหว้ เป็นเพลงอันดับแรกของชุดโหมโรงเย็น

เพลงกราวรำ เป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบกิริยาดีใจและรื่นเริง เช่น มี ชัยชนะแก่ศัตรู เป็นต้น และยังบรรเลงเพื่อแสดงว่าเสร็จงานนั้น ๆ แล้วได้อีก ด้วย เพราะการที่ประกอบการทำงานใด ๆ สำเร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ถือว่ามิใช่ชั้ย อย่างหนึ่งที่พึงควรดีใจเหมือนกัน

ส่วนวงกลองแขกนั้น ไม่ว่าจะบรรเลงตอนใดก็บรรเลงอยู่แต่เพียงเพลง สระหม่าเพลงเดียวเท่านั้น นอกจากในงานเสด็จพยุหยาตราบางกรณี จึงจะสลับ และต่อท้ายด้วยเพลงแปลงอีกเพลงหนึ่ง

การบรรเลงปีพาทย์ประกอบในงานพระราชพิธีนั้น ผู้บรรเลงจะต้อง พิจารณามายกกำหนดการให้ต้องแท้ ว่าวันใด เวลาไหน ทำอะไร ณ สถานที่ใด และจะต้องดูให้ตลอดจนถึงการแต่งกายด้วย ว่ากำหนดให้แต่งกายอย่างไรเต็มยศ ครึ่งยศ หรือปกติ มิฉะนั้นจะปฏิบัติไม่ได้ถูกต้องตามพิธีที่ได้กำหนดไว้ เพราะ การบรรเลงจะต้องบรรเลงเพลงให้ตรงกับกรณีในพิธี และต้องแต่งกายตาม มายกกำหนดการนั้น (มนตรี ตราโมท , 2528 :74-75)

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลขั้นตอนการปฏิบัติงานของพระราชพิธี 2 พระราชพิธีที่มีการนำ ปี่ชวาเข้าประกอบการประ โคมซึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการแยกประเภทของวงการประ โคมจนกระทั่งบทเพลง ที่นำมาใช้ในการประ โคมในขั้นตอนตามช่วงเวลาต่างๆ

สัมภาษณ์ข้อมูลจากพนักงานพระราชพิธีงานหมายรับสั่ง ระบบงานหมายกำหนดการพระราชพิธีต่างๆ ก็จะเป็นรูปแบบที่ซ้ำกัน อาจจะ เปลี่ยนแปลงบางอย่างไป หรืองานอาจจะเปลี่ยนวันก็แล้วแต่พระองค์จะโปรดเกล้าฯ ลงมา แล้วเราก็จะจัดทำหมายกำหนดการขึ้นมา (จิตชื่น พหลโยธิน ,สัมภาษณ์ . 10 มีนาคม 2547)

งานพระราชพิธีนั้นมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยในแต่ละงานก็แล้วแต่เหตุการณ์ ปัจจุบันในช่วงนั้นที่เกิดขึ้น การออกหมายกำหนดการก็ส่วนมากพระราชพิธีก็ เหมือนเดิม เปลี่ยนก็เฉพาะวันที่ประกอบพระราชพิธี (โกวิท สมบูรณ์วงศ์ ,สัมภาษณ์ . 15 มีนาคม 2547)

1. พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

หมายกำหนดการ

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

พุทธศักราช ๒๕๔๖

.....

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พุทธศักราช ๒๕๔๖ ได้กำหนดดังรายการต่อไปนี้

วันพุธที่ ๗ พฤษภาคม เจ้าพนักงานเตรียมการพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และที่พิธีมณฑลท้องสนามหลวงไว้พร้อม

เวลาบ่าย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการ พระพุทธรูปสำคัญและพระพุทธรูปสำคัญ พระราชาคณะถวายศีลจบแล้ว ทรงพระสุหร่าย ถวายดอกไม้บูชาพระพุทธรูปรัตนราชูปถัมภ์ ทรงอธิษฐานเพื่อความสมบูรณ์และพืชผลของราชอาณาจักรไทยแล้ว พระมหาราชครูอัญญาจารย์ ประธานคณะพราหมณ์ อ่านประกาศพระราชพิธีพืชมงคล พระสงฆ์ ๑๑ รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว ทรงหลั่งน้ำสังข์ ทรงเจิม พระราชทานพระรำวงกับพระแสงปฏิภักสำหรับตำแหน่งพระยาแรกนาแก่นายปีติพงษ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ แล้วทรงหลั่งน้ำสังข์ ทรงเจิม พระราชทานเทพีผู้ที่จะเข้าในการพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ขณะนั้น พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา พนักงานประโคมฆ้องชัย เครื่องดุริยางค์แล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ออกจากพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันนี้ แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ

วันพฤหัสบดีที่ ๘ พฤษภาคม เวลา ๗ นาฬิกา 30 นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ นายปีติพงษ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ขึ้นรถยนต์หลวงที่หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกจากพระบรมมหาราชวังทางประตู สวัสดิโกสภา ถนนสนามไชย ไปยังพิธีมณฑลท้องสนามหลวง แล้วเดินกระบวนอภิสริยศไปส่งที่โรงพิธีพราหมณ์ จุดธูปเทียนถวายสักการะเทวรูปที่สำคัญแล้ว จะได้ตั้งสัตยาธิษฐานหีบฝ้านุ่งแต่งกายไว้พร้อม

ครั้นเวลา ๘ นาฬิกา ๓๐ นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ แทนพระองค์ ณ พลับพลาที่องสนามหลวง ระหว่างเวลาพระฤกษ์ ๘ นาฬิกา ๑๕ นาที ถึง ๘ นาฬิกา ๕๕ นาที นายปีติพงษ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งทำหน้าที่พระยาแรกนา จะได้ยাত্রพร้อมเที้อออกจากโรงพิธีพราหมณ์ มีราชบัณฑิตและพราหมณ์นำผ่านพลับพลาหน้า พระที่นั่ง พระยาแรกนาเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทถวายบังคมแล้ว ไปยังถนนแรกนา เข้าพนักงานจูง พระโคเทียมแอก พระยาแรกนาเจิมพระโคและไถ แล้วจึงไถคະไปโคยรี ๓ รอบ โดยขวาง ๓ รอบ หว่านธัญพืช ไห่รลันห้อยชัย แล้วไถกลับอีก ๓ รอบ พนักงานปลดพระโคออกจากแอก พระยาแรกนาและเที้อกลับไปยังโรงพิธีพราหมณ์ พราหมณ์เลี้ยงของกิน ๗ สิ่ง ตั้งเลี้ยงพระโค ไห่รหลวงจะได้ ถวายคำพยากรณ์ เสร็จแล้วจะได้แห่พระยาแรกนาเป็นกระบวนอิสริยยศจากโรงพิธีพราหมณ์ พระยาแรกนาเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทถวายบังคมแล้ว เข้ากระบวนไปขึ้นรถยนต์หลวงกลับยังศาลาว่าการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราช ดำเนินกลับ

วันนี้แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว

สำนักพระราชวัง

วันที่ ๓๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานพระราชพิธีจรดนังคัลแรกนาขวัญ

ในสมัยก่อนงานจรดนังคัลแรกนาขวัญเป็นพระราชพิธีที่ทรงแต่งตั้งพระยาผู้หนึ่ง เป็นประธานในการแรกนา เช่นเดียวกับพิธีโล้ชิงช้า และเรียกกันว่า “พระยาแรกนา” จัดเป็นงาน ๒ วัน วันแรกตอนเย็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนมัสการพระพุทธรูป ทรงอธิษฐานเพื่อความสมบูรณ์แห่งพืชผลแห่งพระราชอาณาจักรไทย พราหมณ์อ่านประกาศพิธี พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ปี่พาทย์กลองแขกบรรเลงเวลาเสด็จทรงนมัสการพระด้วยเพลงสาธุการ และเวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จด้วยเพลงกราวรำ รุ่งขึ้นเวลาเช้า พระยาผู้เป็นประธานแรกนาเข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งอภิเชษฐาศรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำสังข์แก่พระยาแรกนา ตอนนี้นำบรรเลงแต่แตรสังข์ แล้วพระยาแรกนาก็ไปยังศาลาพิธี ครั้งแรกทำที่ทุ่งสัมปอญ ภายหลังไปทำที่ทุ่งตำบลพญาไท (อยู่แถวบริเวณที่ทำการกรมโรงงานโลหะกรรมในปัจจุบันนี้) ขณะแห่ตามพระยาแรกนาปี่พาทย์ซึ่งมีเพียงปีเดินเป่า ระนาด ฉิ่งวง และกลองทัดลูกเดียว วางบนคานหาม มีคนหามหิ้ว ห้าย ผู้บรรเลงเดินตีด้วยเพลงกลม แล้วพระยาแรกนาก็เжимไถและวัว เสร็จแล้วก็จับคันไถ ไถนาในบริเวณใกล้ศาลาพิธีนั้น โดยไถรี ๓ รอย ไถขวาง ๓ รอย แล้วหว่านธัญพืชและไถกลบอีก ๓ รอย ตอนนี้นำราษฎรมักจะสังเกตว่าพระยาแรกนานั้นนุ่งผ้า (บัวขุน) ปลอ่ยชายดำหรือสูง ถ้าสูงก็ถือว่าปีนั้นน้ำจะมาก ถ้านุ่งต่ำก็ถือว่าปีนั้นน้ำจะน้อย และตอนที่พราหมณ์เสียดอาหารให้แก่วัวที่เทียมไถสำหรับแรกนา ๑ อย่าง โดยวางใส่พานไว้ตรงหน้า มีข้าว ถั่ว และสุรา เป็นต้น ก็ถือเป็นเคล็ดอย่างหนึ่งเหมือนกันว่า วัวเลือกกินอะไรก่อน ถ้ากินสิ่งใดก่อน สิ่งนั้นจะแพง มาในสมัยเป็นรัฐพิธีพืชมงคลนี้ ไม่ได้มีพิธีมากมายถึงเพียงนั้น และก็มีได้ทำที่พระที่นั่งอภิเชษฐาศรีเช่นแต่ก่อน (มนตรี ตราโมท, 2528 :102-103)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสืบค้นข้อมูลในงานพระราชพิธี ได้ข้อมูลจากประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงานในงานพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ จากการสัมภาษณ์พนักงานเครื่องประโคมที่เป็นผู้ปฏิบัติเครื่องดนตรีประโคมในขั้นตอนของงานพระราชพิธีในปี พ.ศ. 2546 ซึ่งข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยได้นำมาจัดลำดับในขั้นตอนของการปฏิบัติงานประโคมของพนักงานประโคม ตลอดจนบทเพลงต่างๆ ของเครื่องประโคมที่มีประชาชนเข้าประกอบอยู่ด้วยในงานพระราชพิธีซึ่งมีขั้นตอนและรายละเอียดของการประกอบพระราชพิธี ดังนี้

ปีชวาในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

พระราชพิธีพืชมงคล

เริ่มด้วยกองพระราชพิธีได้จัดให้เจ้าพนักงานพระราชพิธีเตรียมการพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และที่พิธีมณฑลท้องสนามหลวงไว้พร้อม

ช่วงเย็น เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการ พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรและพระพุทธรูปสำคัญ พระราชาคณะถวายศีลจบแล้ว ทรงพระสุหร่ายถวายดอกไม้มบูชาพระพุทธรูปคันธารราษฎร์ ทรงอธิษฐานเพื่อความสมบูรณ์แห่งพืชผลของราชอาณาจักรไทยแล้ว พระมหาราชครูอัญญาจารย์ ประธานคณะพราหมณ์ อ่านประกาศพระราชพิธีพืชมงคล พระสงฆ์ ๑๑ รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว ทรงหลั่งน้ำสังข์ ทรงเจิม พระราชทานพระธำมรงค์กับพระแสงปฏิมากรสำหรับตำแหน่งพระยาแรกนา ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งพระยาแรกนาได้แก่ปลัดกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ แล้วทรงหลั่งน้ำสังข์ ทรงเจิม พระราชทานเทพีผู้ที่จะเข้าในการพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ขณะนั้น พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา พนักงานประโคมฆ้องชัย เครื่องดุริยางค์แล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ออกจากพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ส่วนของการบรรเลงดนตรีประโคมในงานพระราชพิธีในช่วงของการปฏิบัติงานต่างๆ ที่ผู้วิจัยทำการสืบค้นได้ข้อมูลดังนี้

พระราชพิธีในการปฏิบัติ	ประเภทเครื่องประโคม	ประเภทเครื่องบรรเลง
พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา	ประโคมแตงสังข์ เพลงสำหรับบท 1 รอบ (เทียว)	ปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า เพลงสาธุการ และเพลงกราวรำ

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ขึ้นรถยนต์หลวงที่หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกจากพระบรมมหาราชวังทางประตูสวัสดิโสภณ ถนนสนามไชย ไปยังพิธีมณฑลท้องสนามหลวง แล้วเดินกระบวนอิสริยยศไปส่งที่โรงพิธีพราหมณ์ จุดธูปเทียนถวายสักการะเทวรูปที่สำคัญแล้ว จะได้ตั้งสัตยาธิษฐานหยิบฝ้านุ่งแต่งกายไว้พร้อม

ครั้นเวลา ๘ นาฬิกา ๓๐ นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ แทนพระองค์ ณ พลับพลาที่ท้องสนามหลวง ระหว่างเวลาพระฤกษ์ ๘ นาฬิกา ๑๕ นาที ถึง ๘ นาฬิกา ๕๕ นาที นายปีติพงษ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งทำหน้าที่พระยาแรกนา จะได้ยাত্রพร้อมเทเพื่อออกจากโรงพิธีพราหมณ์ มีราชบัณฑิตและพราหมณ์นำผ่านพลับพลาหน้าพระที่นั่ง พระยาแรกนาเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทถวายบังคมแล้ว ไปยังลานแรกนา เจ้าพนักงานจูงพระโคเทียมแอก พระยาแรกนาจูงพระโคและไถ แล้วจึงไถตะไปโคยรี ๓ รอบ โคยขวาง ๓ รอบ หว่านธัญพืช โหรงฉ่มช้อย แล้วไถกลับอีก ๓ รอบ พนักงานปลดพระโคออกจากแอก พระยาแรกนาและเทพีกลับไปยังโรงพิธีพราหมณ์ พราหมณ์เลี้ยงของกิน ๗ สิ่ง ตั้งเลี้ยงพระโค โหรงฉ่มจะได้ถวายคำพยากรณ์ เสร็จแล้วจะได้แห่พระยาแรกนาเป็นกระบวนอิสริยยศจากโรงพิธีพราหมณ์ พระยาแรกนาเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทถวายบังคมแล้ว เข้ากระบวนไปขึ้นรถยนต์หลวงกลับยังศาลาว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินกลับ

พระราชพิธีในการปฏิบัติ	ประเภทเครื่องประ โคม	ประเภทเครื่องบรรเลง
ในขณะที่พระยาแรกนาเคลื่อนขบวนประกอบเครื่องอิสริยยศมายังบริเวณพิธี	วงปี่ชวาคลอง ชนะบรรเลงเพลง พญาเดินต่อเนื่อง ไปจนพระยาแรกนาถึง บริเวณพิธี	ไม่มีการ บรรเลง ในขั้นตอนนี้
ในขณะที่พระยาแรกนาประกอบพิธีกรรม - เสียงท่าย้ำนาง	วงแตรสังข์ประ โคมเพลง สำหรับบท 1 รอบ (เดี่ยว)	- ปี่พาทย์บรรเลง เพลงสาธุการ

- โถ 3 รอบแรก		- ปี่พาทย์บรรเลง เพลงเชิดฉาน
- โถตะโดยขวาง 3 รอบ		- ปี่พาทย์บรรเลง เพลงโคมเวียน
- หว่านพร้อมโถกลบ	ประ โคมแตร สังข์ เพลงสำหรับบท 1 รอบ (เที้ยว)	- ปี่พาทย์บรรเลง เพลงกราวรำ

ผู้วิจัยพบว่าขั้นตอนต่างๆ ของงานพระราชพิธีนั้นมีการกำหนดการบรรเลงดนตรีประ โคมตลอดพระราชพิธี โดยแต่ละช่วงก็จะเป็นการบรรเลงเพื่อความสมบูรณ์ของงานพระราชพิธี บทเพลงที่ใช้ในการประ โคมทั้งเครื่องประ โคม และเครื่องบรรเลง มีการเลือกใช้เครื่องดนตรีในวงประ โคมแต่ละชนิดต่างกันในแต่ละขั้นตอน ในการเลือกใช้บทเพลงก็ใช้บทเพลงที่มีชื่อที่สามารถอธิบายถึงการสอดคล้องกันระหว่างช่วงการปฏิบัติกับบทเพลง และทำนองเพลง

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่ามีการใช้วงเครื่องดนตรีประ โคมในขั้นตอนของงานพระราชพิธี โดยบรรเลงประ โคมทั้งหมด 3 วง แยกเป็น วงเครื่องประ โคม 2 วง , วงเครื่องบรรเลง 1 วง

1. วงเครื่องประ โคม 2 วง	ได้แก่	- วงประ โคมแตร สังข์
- วงปี่ชวากลองชนะ
2. วงเครื่องบรรเลง 1 วง	ได้แก่	- วงปี่พาทย์เครื่องคู่

ซึ่งในแต่ละช่วงของการประ โคมวงเครื่องประ โคมต่างก็มีหน้าที่ต่างกันออกไปในแต่ละขั้นตอนของพระราชพิธี โดยการนำบทเพลงเฉพาะของแต่ละวงเครื่องประ โคมมาบรรเลงเพื่อสร้างบรรยากาศ และก่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะเป็นส่วนช่วยให้พระราชพิธีสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บทเพลงต่างๆก็ถูกจัดให้บรรเลงสำหรับขั้นตอนของพระราชพิธีอย่างเหมาะสม ดังที่ผู้วิจัยได้ทำการบันทึก ขั้นตอนต่างๆ กับการใช้บทเพลงดังนี้

ข้อมูลจากสัมภาษณ์พนักงานเป่าปี่ในปัจจุบัน

ในพระราชพิธีที่ขมกมลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญปัจจุบันเท่าที่ใช้ก็ตอนแห่ขบวนพระยาแรกนານะ เพลงที่ใช้ก็เป็นเพลงพญาเดินนะก็ใช้แบบนี้มาแต่โบราณแล้ว เท่าที่เท่าก็ใช้อยู่ก่อนเดี๋ยวเอง เอาทำนองเป็นหลักแล้วก็วนกลับต้นใหม่ แต่บางคนก็ใช้อีกเสียงนะ ก็ทำนองเดิมแล้วแต่ใครจะถนัดเป่านิ้วไหนมากกว่ากัน โดยที่กลองดิ่งเบิ่งจะตีสอดแทรกเข้า โดยนำกลองชนะ อย่างที่ว่า หละ ดิ่ง เบิ่ง พรึบ , เบิ่ง ดิ่ง เบิ่ง ดิ่ง เบิ่ง พรึบ ก็วนเหมือนกันคล้ายจังหวะหน้าทับปรบไก่อของคนตรีไทยเหมือนกันนะ แต่ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าเรียกว่าอะไรเพราะเข้ามาทำงานก็ได้รับถ่ายทอดเอาไว้แบบนี้ แต่ต้องฝึกนะเพราะว่าถ้าเข้าผิดก็จะทำให้เพลงลุ่มไปด้วย

(เจตนา ปฐมรัตน์, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2547)

บทเพลงที่นำมาใช้ในการประ โคมในงานพระราชพิธีที่ขมกมลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

วงเครื่องดนตรี ประ โคม	บทเพลงที่ใช้	วงเครื่องดนตรีบรรเลง	บทเพลงที่ใช้
วงประ โคมแตร สังข์	เพลงสำหรับบท	วงปี่พาทย์เครื่องคู่	1.เพลงสาธุการ 2.เพลงช้า
วงปี่ชวากลองชนะ	เพลงพญาเดิน		3.เพลงเชิดฉาน 4.เพลง โคมเวียน 5.เพลงกราวรำ

ข้อมูลจากหัวหน้างานเครื่องสูงและกลองชนะ

ปัจจุบันผู้เป่าปี่ชวาในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญปัจจุบัน ก็แบ่งในเวรเราก็เลือกเอาคนที่แข็งแรงเป็นหลัก ก็ตอนนี้ก็มีอยู่ 3 คนที่จัดเวร ส่วน ในการเป่าในกระบวนนั้นก็จับสลากรเป็นเวรกัน ส่วนมากก็ 3 คนนี้สลับกัน ก็มี

1. นายเจตนา ปฐมรัตน์
2. ว่าที่ร้อยตรี ไพฑูรย์ บุญเพ็ง
3. นายณรงค์ สุขเฉลิมศรี

ก็เปลี่ยนกันแล้วก็มีผู้ที่ตักตองเปิงอีกคนสลับกันได้ ถ้ามีเหตุขัดข้องหรือเป่าไม่ ไหวก็จะเปลี่ยนกัน โดยสลับหน้าที่กันจากเป่าปี่ก็มาตักตองแทนกันได้ (เดชน์ สัมภวคูปต์, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2547)

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพระราชพิธีพบว่าในวงเครื่องดนตรีประ โคมที่มีปี่ชวาเข้ามาเกี่ยวข้องใน พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญนั้น ได้แก่วงเครื่องดนตรีประ โคมวงปี่ชวากลองชนะ ผู้วิจัยได้ศึกษาบทเพลงที่ใช้ในวงเครื่องประ โคม และช่วงของการประ โคมดังนี้

เครื่องประ โคมวงปี่ชวากลองชนะ

ใช้ในช่วงของการจัดตั้งขบวน โดยมีการตั้งขบวนวงปี่ชวากลองชนะ

ผู้ที่ทำหน้าที่เป่าปี่ชวา	เรียกว่า	จำปี
ผู้ที่ทำหน้าที่ตีตึงเปิง	เรียกว่า	จำกลอง
ผู้ที่ทำหน้าที่กลองชนะจัดตั้งเป็นขบวน		

โดยการจัดตั้งกระบวนสำหรับในการที่พระยาแรกนาเคลื่อนขบวนประกอบเครื่องอิสริยยศ

มายังบริเวณพิธี

บทเพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่ เพลงพญาเดิน

การบันทึกโน้ตนี้ผู้วิจัยทำการบันทึกจากการเป่าปี่ชวาโดยตรงซึ่งเป็นเพลงสองชั้นที่พบใน การบรรเลงประ โคมประกอบพระราชพิธีในปัจจุบัน โดยทางเสียงที่บันทึกเป็นทางเสียงที่ใช้สำหรับการ เป่าปี่ชวา (ทางขวา) ซึ่งได้ทำการสัมภาษณ์จากพนักงานเครื่องประ โคมผู้เป่าปี่ในปัจจุบัน

เพลงพญาเดิน

(บันทึกจากเสียงปี่ชวาที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้อมูลของพนักงานเป่าปี่ที่ใช้ในปัจจุบัน)

ลักษณะการบรรเลงวนไปมาสั้นๆ ต่างจากการบรรเลงปกติ

ท่อน 1

- - - ซ	- - - ม	- - - ซ	- - - ร	- ถ ซ ม	- ร - ค	- ซ - ถ	- ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ค - ม	- ร - ร	- ม - ซ	- ซ - ซ	- - - ถ	- ท - -	- ถ - ท	ร ท ถ ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ม - ถ	- ซ - ม	- ถ - ซ	- ม - ร	- - - ม	- ซ - -	- ค - ม	- ร - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ร ค ถ	- ค - ซ	- ถ - ซ	- ม - ร	- - - ม	- ซ - -	- ค - ม	- ร - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - ม ร	ม ค ร ถ	ค ถ ร ค	ร ถ ค ซ
---------	---------	---------	---------

- - - ซ	- - - ม	- - - ซ	- - - ร	- ถ ซ ม	- ร - ค	- ซ - ถ	- ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ค - ม	- ร - ร	- ม - ซ	- ซ - ซ	- - - ถ	- ท - -	- ถ - ท	- ถ - ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ม - ถ	- ซ - ม	- ถ - ซ	- ม - ร	- - - ม	- ซ - -	- ค - ม	- ร - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ร ค ถ	- ค - ซ	- ถ - ซ	- ม - ร	- - - ม	- ซ - -	- ค - ม	- ร - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - ม ร	ม ค ร ถ	ค ถ ร ค	ร ถ ค ซ	- ซ ซ ซ	- ถ - ค	- ซ ซ ซ	- ถ - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - ม ร	ม ค ร ถ	ค ถ ร ค	ร ถ ค ซ	- ซ ซ ซ	- ถ - ค	- ซ ซ ซ	- ถ - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - ม ร	ม ค ร ถ	ค ถ ร ค	ร ถ ค ซ
---------	---------	---------	---------

ท่อน 2

- - - ซ	- - - ม	- - - ซ	- - - ร	- ล ซ ม	- ร - ค	- ซ - ล	ร ค ล ร
- - - -	- ม - ค	- ม - ร	- - - -	- - - ซ	- - - ม	- - - ซ	- - - ร
- ล ซ ม	- ร - ค	- ซ - ล	ร ค ล ร	- - - -	- ม - ค	- ม - ร	- - - -
- - - ซ	- - - ม	- - - ซ	- - - ร	- ล ซ ม	- ร - ค	- - ร ค	- ร - ค
- ซ ซ ซ	- ล - ค	- - ร ค	- ร - ค	- ล ซ ม	- ร - ค	- - ร ค	- ร - ค
- ซ ซ ซ	- ล - ท	- ล - ท	- ค - ร	- - - -	- ม - ค	- ม - ร	- - - -

(เจตนา ปฐมรัตน์, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2547)

กลองเบิ่ง ดิน่ากลองชนะ ในส่วนของหน้าทับที่ใช้ตีเข้ากับการเป่าปี่ชวานั้นก็มี
และตีบทยอดต่อกันมา ได้แก่

ดิง เบิง พรีบ (ตีกลองชนะ) เบิง ดิงเบิง ดิงเบิง พรีบ(ตีกลองชนะ)

(เจตนา ปฐมรัตน์, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2547)

2. พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยพบว่าเป็นพระราชพิธีอีกหนึ่งพระราชพิธีที่มีการนำปี่ชวาเข้าประกอบการ
บรรเลงดนตรีประ โคมในเรื่องของขั้นตอนต่างๆ ที่ประกอบพระราชพิธี ซึ่งในขั้นตอนของพระราช
พิธีที่ต่างกันออกไปตามจุดมุ่งหมายของพระราชพิธีก็ทำให้มีการกำหนดรูปแบบของการประ โคมให้
เหมาะสม โดยมีการจัดลำดับการใช้บทเพลงต่างๆ ด้วยเหมือนกัน และในการประ โคมก็ถือปฏิบัติ
ตามกันมาตีบทยอดและถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งเรื่องของเครื่องดนตรีประ โคม และเรื่องของ
บทเพลงที่นำมาใช้บรรเลงประ โคม

ข้อมูลสัมภาษณ์พนักงานเครื่องประโคม

บทเพลงที่ใช้บรรเลงประโคมในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน ก็ถ้าทาง
สถลมารค(ทางบก) ก็เริ่มด้วยตะแกลดองโยนนะ แต่ที่ใช้ก็ค่อนข้างเดียวแหละ และก็
ยังมีในส่วนของเพลงสองชั้นต่างๆ ที่ใช้อยู่แต่ก็ต้องคิดเพลงเอาไว้ก่อนโดยที่
ลูกตกของเสียงเพลงจะต้องมีความสัมพันธ์กัน และก็เป่าไปเรื่อยๆ มิได้กำหนดว่า
จะต้องใช้เพลงอะไรนะ เพราะในที่นี้จะเน้นพระราชพิธีมากกว่าเรื่องเพลงการ
ส่วนพระราชพิธีทางชลมารคก็เริ่มต้นด้วยเพลงสองชั้นเลย ก็แล้วแต่เป่ากันสอง
คนสลับกันแหละ ถ้าไม่ไหวก็บอกกัน แล้วก็ส่งเชื่อมเสียงกันไปเรื่อยๆ โดยใช้
ลูกตกของเสียงนะแหละถ้าไม่ทันก็สามารถหยุดได้แต่ต้องไม่นานแล้วรีบขึ้น
เพลงใหม่ ในทันที

(เจตนา ปฐมรัตน์, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2547)

ในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินนั้น ในขั้นตอนต่างๆก็จะมีการบรรเลงเพลงประกอบด้วย
ผู้วิจัยพบว่าส่วนที่ถูกนำมาใช้ในงานพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน เป็นเพลงประเภทเพลงสองชั้น
ทั้งหมดโดยส่วนมากก็จะใช้เพลงสองชั้นเป่าดำเนินทำนองในทางเสียงปี่ชวา เวลาเปลี่ยนเพลงก็ใช้
การเชื่อมลูกตกของบทเพลงให้เข้าเป็นเสียงเดียวกัน และมีได้กำหนดเน้นในเรื่องของบทเพลงมาก
นัก โดยคำนึงถึงขั้นตอนของการปฏิบัติงานพระราชพิธีเป็นหลัก

ข้อมูลสัมภาษณ์พนักงานเครื่องประโคม

เพลงที่ใช้ นะ เริ่มแรกเดิมทีก็มีไว้นะ ของที่เป่าเพลงประเภทสองชั้นนะแหละ
ก็เอาทางชลมารคก่อนนะ เริ่มต้นด้วยเพลงถอนสมอก่อนในการเคลื่อนกระบวน
ต่อด้วย เพลงสองชั้นที่ใช้อยู่ก็ได้แก่ เพลงลีลากระทุ่ม เพลงแขกมอญบางช้าง
เพลงลมพัดชายเขา เพลงแขกมอญ เพลงอาธรธรพ์

และก็จะสังเกตกระบวนว่าถึงที่หมายหรือยังพอใกล้จะถึงที่ก็จะใช้เพลงสมิงทองเป็น
เพลงก่อนสุดท้ายใกล้ถึงฝั่ง และพอเทียบท่าก็จะใช้เพลงจิ้นปลับปลา ก็ไม่แน่
เสมอไปนะบางคนก็ใช้แบบอื่น ไม่มีข้อกำหนดตายตัว ไม่เหมือนเพลงของทาง
ดนตรีไทยที่มีการกำหนดรูปแบบเฉพาะ

(ไพฑูรย์ บุญเพ็ง, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2547)

หมายกำหนดการ
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน
พุทธศักราช ๒๕๓๕

วัน	เวลา	กระบวน	วัด	แต่งกาย
อาทิตย์ที่ ๓ พฤศจิกายน	๑๕.๐๐ น.	รถยนต์	{ บวรนิเวศวิหาร พระเชตุพนวิมลมังคลาราม	เต็มยศ จักรี หรือจูลจอมเกล้า
จันทร์ที่ ๔ พฤศจิกายน	๑๖.๐๐ น.	รถยนต์	{ เบญจมาภิมิตรคูสิตวนาราม ราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	เต็มยศ จักรี
อังคารที่ ๕ พฤศจิกายน	๑๕.๐๐ น.	รถยนต์	{ เทพศิรินทราวาส สุทัศน์เทวาราม	เต็มยศ จักรี
	๑๕.๐๐ น.	รถยนต์	{ มกุฎกษัตริยาราม ราชประดิษฐ์ฯ	เต็มยศ จักรี
พฤหัสบดีที่ ๗ พฤศจิกายน	๑๕.๓๐ น.	พยุหยาตรา ชลมารค	{ อรุณราชวราราม มหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	เต็มยศ นพรัตน์ หรือ ช้างเผือก
ศุกร์ที่ ๘ พฤศจิกายน	๑๕.๐๐ น.	รถยนต์	{ ราชธานีวาสวิหาร	เต็มยศ จักรี

เลขานุการพระราชวัง รับพระราชโองการเหนือเกล้า ฯ ตั้งการ การพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ปีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กำหนด ดังรายการต่อไปนี้

วันอาทิตย์ที่ ๓ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร

เวลา ๑๕ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑ แล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเป็นแบบเต็มยศ สายสะพายมหาจักรี หรือ สายสะพายจุลจอมเกล้า

วันจันทร์ที่ ๔ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๖ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายมหาจักรี

วันอังคารที่ ๕ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๕ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังวัดเทพศิรินทราวาส เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวันที่ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดสุทัศนเทพวราราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระวิหารหลวง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระศรีศากยมุนี แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ เสร็จแล้ว เสร็จแล้ว สมเด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายมหาจักรี

วันอังคารที่ ๕ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๕ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนัก
จิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดมกุฏกษัตริยาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระวิหาร
หลวง ถวายผ้าพระกฐิน เป็นวัดที่ 1 แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม
เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายมหาจักรี

วันพฤหัสบดีที่ ๗ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน
โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังท่าवासกรี

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินไปโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารค
ไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายนพรัตนราชวราภรณ์ หรือ สายสะพายช้างเผือก

วันศุกร์ที่ ๘ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๕ นาฬิกา เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
พระราชวังดุสิต ไปยังวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เสด็จขึ้นสู่พระมณฑป ทรงจุดธูปเทียนถวาย
สักการะบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุ แล้วเสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑
แล้ว เสด็จไปยังวัดราชาธิวาสวิหาร เสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ เสร็จแล้ว
เสด็จกลับ

แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายมหาจักรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สำนักพระราชวัง

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

เวลา ๑๕ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดมกุฏกษัตริยาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระวิหารหลวง ถวายผ้าพระกฐิน เป็นวัดที่ 1 แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายมหাজกรี

วันพฤหัสบดีที่ ๗ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังท่าवासกรี

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินไปโดยกระบวนพยุหยาตราสถลมารค ไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายนพรัตนราชวราภรณ์ หรือ สายสะพายช้างเผือก

วันศุกร์ที่ ๘ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๕ นาฬิกา เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เสด็จขึ้นสู่พระมณฑป ทรงจุดธูปเทียนถวายสักการะบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุ แล้วเสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๑ แล้ว เสด็จไปยังวัดราชาธิวาสวิหาร เสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ ถวายผ้าพระกฐินเป็นวัดที่ ๒ เสร็จแล้วเสด็จกลับ

แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายมหাজกรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สำนักพระราชวัง

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน

พระราชพิธีนี้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีเรื่องสรวลเข้ามาเกี่ยวข้อง พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินนี้ทรงกระทำได้ 2 อย่าง คือ ถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เอง และถวายผ้าพระกฐิน โดยให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปทอดแทนพระองค์

ดนตรีที่ใช้ประกอบพระราชพิธีนี้คือ วงปี่พาทย์ไม้แข็ง บรรเลงอยู่ ณ บริเวณใกล้พระอุโบสถ การบรรเลงปี่พาทย์จะเริ่มบรรเลงเมื่อพระมหากษัตริย์หรือผู้แทนพระองค์เสด็จพระราชดำเนินถึงพระอุโบสถ ปี่พาทย์จะเริ่มบรรเลงเพลงสาธุการในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินถ้าเป็นการเสด็จโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค จะมีกลองชนะ ซึ่งมีปี่ชวาเป่าดำเนินทำนอง มีเปิงมางตีทำให้อกลองชนะรับเป็นระยะ ๆ ไปจนตลอดทาง กับมีแตรสังข์คอยเป่าเมื่อถึงหนทางเลี้ยวแยกสำคัญอีกอย่างหนึ่งจนถึงวัด ถ้าเป็นการเสด็จพระราชดำเนิน โดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ก็จะมีการจัดเก็บเป็นริ้วขบวนพยุหยาตรา ซึ่งจะประกอบไปด้วยเรือรูปสัตว์ เรือคั้ง เรือพระที่นั่งทรง และเรือที่ตั้งผ้าพระกฐิน แต่ละลำจะมีพลพายเรือประจำแต่ละลำมากมาย แต่ละคนจะมีฝึกการพายในท่าต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ โดยเฉพาะฝีพายในเรือพระที่นั่งสุวรรณหงส์ หรือเรือ อนันตนาคราช จะต้องพายตามจังหวะการเห่เรือพร้อมกัน เป็นลูกคู่ตามทำนองเห่เรือในแบบต่าง ๆ ด้วย ในขบวนเรือจะมีเรืออยู่ 2 ลำ เรียกว่า “เรือกลองนอก เรือกลองใน” ซึ่งคำว่าเรือกลองนี้ ก็คือ เรือที่มีวงปี่ชวากลองแขกบรรเลงอยู่ในลำนั้น เรือกลองนอกคือเรือที่มีปี่ชวา กลองแขก บรรเลงอยู่ต้นขบวน ส่วนเรือกลองในก็เป็นเรือที่มีปี่ชวากลองแขก บรรเลงอยู่หน้าเรือพระที่นั่งซึ่งเป็นเรือแม่ทัพ หรือผู้คุมขบวนเรือคอยสั่งการ การเคลื่อนขบวนเรือให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สวยงาม โดยเฉพาะการเฝ้ารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จมาถึงท่าจะลงเรือพระที่นั่ง แม่ทัพต้องกราบทูลรายงานถึงรูปขบวนเรือว่ามีเรือกี่ลำ มีฝีพายทั้งหมดเท่าไร โดยเฉพาะฝีพายในเรือพระที่นั่ง เมื่อรายงานเสร็จแล้ว กราบบังคมทูลเสด็จขึ้นประทับยังเรือพระที่นั่งสุวรรณหงส์ อันเป็นเรือพระที่นั่งจากนั้นตัวแม่ทัพก็จะรีบมาขึ้นเรือกลองใน ซึ่งจอดแอบอยู่ริมฝั่งที่สามารถมองเห็นเรือพระที่นั่ง และเรือสำคัญได้อย่างใกล้ชิด เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับเรียบร้อยแล้ว ก็จะส่งออกเรือ โดยใช้สัญญาณการเป่าแตรที่มีประจำเรือแต่ละลำ ตอนนี้องค์ท้าวปีกลองประจำเรือทั้งสองลำจะเริ่มบรรเลงเพลงสรวลมาตลอดทาง นอกจากเรือที่มีวงปี่กลองแล้ว ยังมีมโหรีที่ตีประจำอยู่ที่เรือทั้ง 2 ลำ การเห่เรือ การพายเรือ

ในรูปลักษณะต่าง ๆ ก็จะเริ่มขึ้น และเห่กันไปตามตลอดทาง เป็นที่สวยงามยิ่ง เมื่อเรือพระที่นั่งเข้าเทียบท่าจอดเรือหน้าวัด เพื่อเสด็จลงพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถ ปีกลองจะเปลี่ยนเป็นเพลงแปลง เมื่อเรือเทียบท่าสนิท จึงจะหยุดการบรรเลง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่อุโบสถ ก็เป็นหน้าที่ของวงปี่พาทย์บรรเลงเพลง “เพลงช้า” เมื่อเสด็จมาถึงพระอุโบสถ ก่อนที่มีปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงช้า จะมีวง แตร สังข์ ฆ้องชัย ของแผนกพระราชพิธีบรรเลงนำก่อนวงปี่พาทย์จึงบรรเลงตาม จนกว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบพระพุทธรูป และประทับเรียบริ้ว ปี่พาทย์จึงจะหยุดบรรเลง การที่จะเริ่มหรือหยุดการบรรเลง สำหรับงานพระราชทานผ้าพระกฐินนี้ มีกรณีพิเศษอยู่อย่างหนึ่งคือ จะมีเจ้าหน้าที่ของสังฆการีคอยตีระฆังเป็นสัญญาณเริ่มบรรเลง เมื่อจะให้หยุดก็ตีระฆังเป็นสัญญาณอีก เมื่อสิ้นเสียงระฆัง ปี่พาทย์ก็ต้องหยุดเสียงโดยเด็ดขาด มิต้องคำนึงถึงหลักการบรรเลงว่าด้วยการลงจบทั้งสิ้น เมื่อทรงจุดธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัยเรียบริ้วแล้ว เจ้าหน้าที่สังฆการีจะตีสัญญาณบอกหยุดอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ปี่พาทย์หยุด และเมื่อพระครองผ้าพระกฐิน เจ้าหน้าที่จะตีระฆังให้สัญญาณปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงสาธุการ ไปจนกว่าเจ้าหน้าที่สังฆการีจะตีบอกหยุดและเมื่อพระครองผ้าพระกฐินเสร็จ สุดท้ายเมื่อทรงถวายพระกฐินและอัญฐบริวารแล้ว พระสงฆ์จะถวายอดิเรก ถวายพระพรลาแล้ว เมื่อจะเสด็จกลับ เจ้าหน้าที่สังฆการีจะตีระฆังอีกครั้งหนึ่ง ปี่พาทย์จะบรรเลง เพลงกราวรำ เมื่อเห็นว่าพ้นจากบริเวณพระอุโบสถไปถึงระยะพอสมควรแล้ว ปี่พาทย์จึงหยุดแต่การหยุดครั้งนี้เจ้าหน้าที่สังฆการี ไม่ต้องตีระฆังเป็นสัญญาณ ผู้บรรเลงจะหยุดเองตามที่เห็นสมควร ขณะที่ทรงทอดผ้าพระกฐินในพระอุโบสถ ขบวนเรือได้รอกอยู่กลางแม่น้ำ เรือสุวรรณหงส์ อันเป็นเรือพระที่นั่งจอดเทียบท่ารอเสด็จกลับเมื่อเคลื่อนขบวนเรือวงปีกลอง จะดังขึ้นอีก จนถึงท่า เป็นอันเสร็จพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน เสด็จโดยทางชลมารค เป็นพระราชพิธีที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันในเรื่องของวงปี่พาทย์นั้น ถึงแม้จะเป็นการถวายผ้าพระกฐินโดยพระราชทานให้ผู้นั่งผู้ใดแทนพระสงฆ์วิธีการ ตลอดจนเพลง ก็จะบรรเลงตามแบบเสด็จด้วยพระองค์เอง

“พระราชพิธีทอดผ้าพระกฐินทางชลมารค”

คนครีที่ใช้บรรเลงประกอบพระราช พิธีนี้คือวงปี่พาทย์ไม้แข็ง ไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงที่พระมหากษัตริย์ทรงเสด็จทอดผ้าพระกฐินเอง หรือพระราชทานให้ผู้ใดไปทอดแทนพระองค์ วงคนครีที่ใช้บรรเลงก็คงใช้วงปี่พาทย์ไม้แข็ง บรรเลงอยู่ ณ บริเวณใกล้พระอุโบสถ แล้วแต่วัดใดจะมีสถานที่ที่เหมาะสม ตรงไหน การบรรเลงปี่พาทย์จะเริ่มบรรเลงเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินถึงพระอุโบสถ หรือถ้าเป็นกฐินพระราชทานก็จะเริ่มบรรเลงเมื่อประธานของงานผู้ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐินนั้น มาถึงบริเวณพระอุโบสถ ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงสาธุการ ในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน ถ้าเป็นการเสด็จโดยขบวนพยุหยาตรา (ทาง สดลมารค (บก)) จะมีกลองชนะ ซึ่งมีปี่ชวาเป่าดำเนินทำนอง มีเปิงมางตีทำให้กลองชนะตีรับเป็นระยะ ๆ ไปจนตลอดทางกับมีแตรสังข์คอยเป่าเมื่อถึงหนทางเลี้ยว หรือแยกสำคัญอีกอย่างหนึ่ง จนถึงวัด ถ้าเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ก็จะมีเรือจักรีขบวนพยุหยาตรา ซึ่งประกอบไปด้วยเรือรูปสัตว์ เรือคั้ง เรือพระที่นั่งทรง และเรือที่ตั้งผ้าพระกฐินแต่ละลำมีพลพายเรือ รูปสัตว์เรือคั้ง เรือพระที่นั่งทรง และเรือที่ตั้งผ้าพระกฐิน แต่ละลำมีพลพายเรือประจำแต่ละลำมากมายหลายคน แต่ละคนจะฝึกการพายในท่าต่าง ๆ ตามที่มีบัญญัติไว้ โดยเฉพาะฝีพายในเรือพระที่นั่งทรง และเรือที่ตั้งผ้าพระกฐินแต่ละลำมีพลพายเรือประจำแต่ละลำมากมายหลายคน แต่ละคนจะฝึกการพายในท่าต่างๆ ตามที่มีบัญญัติไว้ โดยเฉพาะฝีพายในเรือพระที่นั่งสุวรรณหงส์ หรือ เรือนันตนาคราช จะต้องพายตามจังหวะการเห่เรือ พร้อมกับเป็นลูกคู่ ตามทำนองเห่เรือในแบบต่าง ๆ ไปด้วย ในขบวนเรือจะมีเรืออยู่ 2 ลำ ลำหนึ่งเรียกว่า “เรือกลองนอก” อีกลำ เรียกว่ากลองใน คำว่าเรือกลองนี้คือ เรือที่มีวงปี่ชวากลองแขกบรรเลงอยู่ในเรือลำนั้น เรือกลองนอกก็คือเรือที่มีปี่ชวากลองแขกบรรเลงอยู่ต้นขบวนส่วนเรือกลองในก็เป็นเรือที่มีปี่ชวา กลองแขกบรรเลงอยู่หน้าเรือพระที่นั่ง ซึ่งเป็นเรือที่แม่ทัพ หรือผู้คุมขบวนเรื่อนั่งอยู่ คอยสั่งการ การเคลื่อนขบวนเรือ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สวยงาม โดยเฉพาะการเฝ้ารับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จมาถึงท่าจะลงเรือพระที่นั่ง แม่ทัพต้องกราบทูลถึงรูปขบวนเรือเรือมีทั้งหมดกี่ลำ มีฝีพายทั้งหมดเท่าไร โดยเฉพาะฝีพายในเรือพระที่นั่ง และเมื่อรายงานเรียบร้อยแล้ว จะกราบบังคมทูลเชิญเสด็จขึ้นประทับยังเรือสุวรรณหงส์ อันเป็นเรือพระที่นั่ง จากนั้นตัวแม่ทัพก็จะรีบมาขึ้นเรือกลองใน ซึ่งจอด

แอบอยู่ริมฝั่งที่สามารถมองเห็นเรือพระที่นั่งและเรือสำคัญได้อย่างใกล้ชิด เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับเรือบรื้อย ก็จะส่งออกเรือ โดยใช้สัญญาณการเป่าแตรที่มีประจำเรือแต่ละลำ ตอนนี้องที่วังปีกลองที่มีประจำเรือทั้งสองลำ จะเริ่มบรรเลงเพลง “สรรหมา” ตลอดทาง นอกจากเรือที่มีวังปีกลองแล้ว ยังมีมโหระทึกตีประจำอยู่ที่เรือ ทั้ง 2 ลำ การเห่เรือ และการพายในรูปลักษณะต่าง ๆ ก็เริ่มขึ้น และเห่กันไปตลอดทาง เป็นที่สวยงามยิ่ง เมื่อเรือพระที่นั่งเข้าเทียบท่าจอดหน้าวัด เพื่อเสด็จลงพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถปี-กลอง จะเปลี่ยนเป็นเพลงแปลง จนเรือเทียบท่าสนิทจึงหยุดการบรรเลง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเข้ายังพระอุโบสถ ก็เป็นหน้าที่ของวงปีพาทย์บรรเลงเพลง “เพลงช้า” เมื่อเสด็จถึงพระอุโบสถ ก่อนที่ปีพาทย์จะบรรเลงเพลงช้า จะมีวงฆ้องชัยของแผนกพระราชพิธีบรรเลงนำก่อน วงปีพาทย์จึงบรรเลงตามจนกว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบพระพุทธรูป และประทับเรือบรื้อยปีพาทย์จึงหยุดบรรเลงการที่จะเริ่ม หรือหยุดการบรรเลงสำหรับงานพระราชทานผ้าพระกฐินนี้ มีกรณีพิเศษอยู่อย่างหนึ่งคือ จะมีเจ้าหน้าที่ส่งขมากริคอยตีระฆังเป็นสัญญาณเริ่มบรรเลง เมื่อจะให้หยุดก็จะตีระฆังเป็นสัญญาณอีก เมื่อสิ้นเสียงระฆัง ปีพาทย์จะต้องหยุดเสียงโดยเด็ดขาด ทัน มิต้องคำนึงถึงหลักการบรรเลงว่าด้วยการลงจบทั้งสิ้น..... เมื่อทรงจุดธูป เทียนบูชาพระรัตนตรัยเรือบรื้อยแล้ว เป็นสัญญาณอีกครั้งหนึ่ง ปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลง “สาธุการ” ไปจนกว่าเจ้าหน้าที่ส่งขมากริจะตีสัญญาณบอกหยุด และก็ต้องหยุดอย่างเด็ดขาดเหมือนเดิม สุดท้าย เมื่อทรงถวายผ้าพระกฐิน และอัญเชิญพระภิกษุสงฆ์เรือบรื้อยแล้ว พระสงฆ์จะถวายอดิเรกถวายพระพรลาแล้ว เมื่อจะเสด็จกลับ เจ้าหน้าที่ส่งขมากริจะตีระฆังอีกครั้งหนึ่ง ปีพาทย์จะบรรเลงเพลง “กราวรำ” เมื่อเห็นว่า เสด็จออกพ้นจากบริเวณพระอุโบสถไประยะพอสมควร ปีพาทย์จึงจะหยุด แต่การหยุดครั้งนี้ เจ้าหน้าที่ส่งขมากริไม่ต้องตีระฆังเป็นสัญญาณ ผู้บรรเลงจะหยุดเองตามที่เห็นสมควร ขณะที่ทรงทอดผ้าพระกฐินในพระอุโบสถนั้น ขบวนเรือได้รออยู่กลางแม่น้ำ เรือสุวรรณหงส์อันเป็นเรือพระที่นั่งจอดเทียบท่ารอเสด็จกลับเมื่อเคลื่อนขบวนเรือวังปีกลองจะบรรเลงดังขึ้นอีก จนถึงทำเป็นอันเสร็จพิธีถวายผ้าพระกฐินโดยเสด็จทางชลมารคเป็นพระราชพิธีสืบทอดมาจนปัจจุบัน ในเรื่องของวงปีพาทย์นั้น ถึงแม้จะเป็นการถวายผ้าพระกฐินโดยพระราชทานแก่ผู้ใดผู้หนึ่งให้แทนพระองค์ วิธีการ ตลอดจนเพลง ก็บรรเลงตามแบบการเสด็จฯ ด้วยพระองค์เอง (จำคม พรประสิทธิ์, 2533 :17)

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เสด็จพระราชดำเนินทางกระบวนรถยนต์

วัดราชาธิวาสวิหาร เสด็จพระราชดำเนินทางกระบวนรถยนต์

การเสด็จพระราชดำเนินทางรถยนต์ทางบก นั้นในปัจจุบันผู้วิจัยพบว่า มีพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินทั้งหมด 10 พระอารามหลวง ได้แก่

1. วัดบวรนิเวศวิหาร
2. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
3. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
4. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
5. วัดเทพศิรินทราวาส
6. วัดสุทัศนเทพวราราม
7. วัดมกุฏกษัตริยาราม
8. วัดราชประดิษฐ์ฯ
9. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
10. วัดราชาธิวาสวิหาร

โดยในปัจจุบันการเสด็จพระราชดำเนินไปในงานพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอารามหลวงนั้น เสด็จโดยทางรถยนต์ มีการจัดเตรียมงานพระราชพิธีขึ้นโดยเจ้าพนักงานพระราชพิธีเป็นผู้ดำเนินงานเรื่องหมายกำหนดการต่างๆ ตลอดจนขั้นตอนการปฏิบัติพระราชพิธีทั้งหมด ในส่วนของดนตรีประ โคมในช่วงต่างๆ ของงานพระราชพิธีก็เป็นไปตามขั้นตอนดังนี้

พระราชพิธีในการปฏิบัติ	ประเภทเครื่องประ โคม	ประเภทเครื่องบรรเลง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบพระเสร็จ	ไม่มีการประ โคม ในขั้นตอนนี้	ไม่มีการ บรรเลง ในขั้นตอนนี้
ในขณะที่พระครองผ้า	วงประ โคมแดร สังข์เริ่มบรรเลง เพลงสำหรับบท	ปี่พาทย์ บรรเลง เพลงสาธุการ

พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินเสด็จโดยทางรถยนต์ ผู้วิจัยพบว่าไม่มีวงเครื่องดนตรีบรรเลง ประโคมที่นำปี่ชวาเข้าไปใช้ประกอบการประโคม ในกระบวนการต่างๆ ก็ดำเนินไปตามขั้นตอนจนจบพระราชพิธี

ในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินโดยเสด็จพระราชดำเนินทางรถยนต์ ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้วงดนตรีเครื่องประโคมทั้งหมด 2 วง โดยแบ่งเป็นเครื่องดนตรีประโคม 1 วง และเครื่องดนตรีบรรเลง 1 วง

- ได้แก่
1. วงเครื่องประโคมแตร สังข์
 2. วงปี่พาทย์เครื่องคู่

วงเครื่องดนตรีประโคม	บทเพลงที่ใช้	วงเครื่องดนตรีบรรเลง	บทเพลงที่ใช้
วงประโคมแตร สังข์	เพลงสำหรับบท	วงปี่พาทย์เครื่องคู่	1.เพลงสาธุการ 2.เพลงช้า

ขั้นตอนของงานพระราชพิธีในการถวายผ้าพระกฐินโดยเสด็จพระราชดำเนินทางรถยนต์ สำหรับวงเครื่องประโคม และบทเพลงต่างๆ ถูกจัดให้บรรเลงประโคมสำหรับขั้นตอนในการปฏิบัติงานพระราชพิธีอย่างเหมาะสม ดังที่ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกข้างต้น

การเสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินทางกระบวนการพยุหยาตราทางชลมารค ณ วัดอรุณราชวราราม โดยผู้วิจัยศึกษาข้อมูลการปฏิบัติ ตลอดจนขั้นตอนของพระราชพิธีจริงตามหมายกำหนดการเมื่อ พ.ศ. 2539

ในพระราชพิธีการถวายผ้าพระกฐินทางชลมารค เป็นพระราชประเพณีเก่าแก่ที่ปัจจุบันก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่ และได้มีการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ผู้วิจัยพบว่าเมื่อผู้เพียงพระอารามหลวงเดียวได้แก่ วัดอรุณราชวราราม ที่มีพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินโดยจัดตั้งกระบวนการพยุหยาตราทางชลมารคแบบดั้งเดิม โดยในขั้นตอนในช่วงต่างของพระราชพิธี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่ามีการใช้วงเครื่องดนตรีประโคม มีการนำปี่ชวาเข้าไปใช้ประกอบการประโคมในกระบวนการพยุหยาตรา อีกทั้งมีการจัดรูปแบบในการบรรเลง

พระราชพิธีในการปฏิบัติ	ประเภทเครื่องประ โคม	ประเภทเครื่องบรรเลง
เมื่อกระบวนเรือเริ่ม เคลื่อนกระบวน	- กระทั่ง มโหระทึก - แตรฝรั่งเป่าเพลง สำหรับบท1 รอบ (เที่ยว) - แตรงอน และ แตรสังข์ เป่าเป็นเสียงยาว พนักงานร่ำกรับให้ สัญญาณ	วงปี่ชวากลองแขก บรรเลงเพลง สรรหามาไทย
เมื่อเรือพระที่นั่งใกล้ ถึงท่า	ไม่มีการประ โคม ในขั้นตอนนี้	วงปี่ชวากลองแขก บรรเลงเพลงแปลงจน ถึงเรือเทียบท่า สนิทจึงหยุด

ในขั้นตอนต่างๆ ของพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินทางชลมารคนั้นมีการกำหนดการบรรเลงดนตรีประ โคมในแต่ละช่วงของพระราชพิธี บทเพลงที่ใช้ในการประ โคมทั้งเครื่องประ โคม และเครื่องบรรเลง มีการเลือกใช้เครื่องดนตรีในวงประ โคมแต่ละชนิดต่างกันในแต่ละขั้นตอนเพื่อความเหมาะสม บทเพลงก็ใช้บทเพลงที่มีชื่อที่สามารถอธิบายถึงการสอดคล้องกันระหว่างขั้นตอนการปฏิบัติพระราชพิธี โดยพระราชพิธี

พระราชพิธีในการปฏิบัติ	ประเภทเครื่องประ โคม	ประเภทเครื่องบรรเลง
ในกรณีเสด็จพระราช ดำเนิน โดยกระบวน การพยุหยาตราทาง ชลมารค เมื่อเรือเทียบท่า สนิทและเสด็จพระราช ดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ	ประ โคมแตรสังข์ เพลงสำหรับบท	- วงปี่พาทย์บรรเลง เพลงช้า - วงปี่ชวากลองแขก บรรเลงเพลงสรรหามา

บทเพลงที่นำมาใช้ในการประ โคมในงานพระราชพิธี
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินทางชลมารค

วงเครื่องดนตรี ประ โคม	บทเพลงที่ใช้	วงเครื่องดนตรีบรรเลง	บทเพลงที่ใช้
วงประ โคมแตร สังข์	เป่าเป็นเสียงยาว	วงปี่ชวากลองแขก	1.เพลงสรรหมาให้ไทย 2.เพลงแปลง 3.เพลงประเภทเพลง สองชั้น
วงมโหระทึก แตรฝรั่ง	เพลงสำหรับบท	วงปี่พาทย์เครื่องคู่	1.เพลงสาธุการ 2.เพลงช้า

พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคผู้วิจัยทำการศึกษาพบว่า ในวงเครื่องดนตรีประ โคมที่มีปี่ชวาเข้ามาเกี่ยวข้องในพระราชพิธี ได้แก่ วงเครื่องดนตรีประ โคมวงปี่ชวากลองแขก ผู้วิจัยได้ศึกษาบทเพลงที่ใช้ในวงเครื่องประ โคม และช่วงของการบรรเลงดังนี้

เครื่องประ โคมบรรเลงวงปี่ชวากลองแขก

บทเพลงที่ใช้บรรเลงในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินทางชลมารค ได้แก่

เริ่มเคลื่อนกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค วงเครื่องประ โคมบรรเลงปี่ชวากลองแขกใช้เพลงสรรหมาให้ ในระหว่างทางในการเคลื่อนกระบวน ตามขั้นตอนของพระราชพิธีผู้วิจัยพบว่ามีการใช้เพลงแปลง โดยจากการสัมภาษณ์ข้อมูลข้างต้นจากพนักงานเครื่องประ โคมผู้เป่าปี่ในพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ได้แก่

1. เจตนา ปฐมรัตน์
2. ว่าที่ร้อยตรี ไพฑูรย์ บุญเพ็ง

ผู้วิจัยพบว่าได้มีการนำใช้เพลงประเภทสองชั้นทั่วไปเข้ามาเป่าประ โคมในพระราชพิธีทาง
ชลมารค โดยบทเพลงที่ใช้มีดังนี้

การบันทึกโน้ตนี้ผู้วิจัยทำการบันทึกจากการเป่าปี่ชวาโดยตรง ซึ่งเป็นเพลงสองชั้นที่พบใน
การบรรเลงประ โคมประกอบพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินทางชลมารคในปัจจุบัน โดยทางเสียงที่
บันทึกเป็นทางเสียงที่ใช้สำหรับการเป่าปี่ชวา (ทางชวา) ซึ่งได้ทำการสัมภาษณ์จากพนักงานเครื่อง
ประ โคมผู้เป่าปี่ในปัจจุบัน

สัมภาษณ์ข้อมูลเพลงจากพนักงานเครื่องประ โคม

เริ่มเคลื่อนกระบวนใช้เพลงถอนสมอสองชั้น

เพลงถอนสมอ สองชั้น

ท่อน 1

- - - ถ	- ค ค ค	- - - ร	- ค ค ค	- ถ - ช	- ฟ - ค	- - ร ม	- ฟ - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- - - ถ	- ช - ถ	- ค - ช	- - ค ร	ค ฟ ช ถ	ท ค ท ถ	ช ถ ท ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ช	- ช ช ช	ค ช ค ถ	ค ถ ช ฟ	ถ ฟ ช ถ	ช ถ ท ค	- ท - ร	- ฟ - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ฟ - ท	- ค - ร	- ฟ - ร	- ค - ท	- ค - ร	- ค - ท	- - - ถ	- - - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ท่อน 2

- - - -	- - - ช	- ช ช ช	- ช - ช	- ถ - ค	- ถ - ช	- ม - ช	- ถ - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ค	- ท ถ ช	- ค - ช	- ถ - ค	- ท ถ ช	- ถ - ค	- ช - ค	- ร - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ - ม	ม ม -ฟ	- ท - ม	- ฟ - ช	- - ค ร	ม ช ฟ ม
---------	---------	---------	--------	---------	---------	---------	---------

- ค ท ถ	- ท - ม	- ช ฟ ม	- - ร ค	- ม ร ค	- ช - ค	- ช - ค	- ร - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ซ	- ซ ซ ซ	- ค ร ม	- ซ - ล	- ค - ร	- ค - ล	ล ล - ซ	ซ ซ - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ค ร ม	- ซ - ล	- ค - ล	- ซ - ม	- ซ - ล	- ซ - ม	ม ม - ร	ร ร - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

(ไพฑูรย์ บุญเพ็ง, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2547)

เมื่อเคลื่อนขบวนแล้วก็ต่อด้วยเพลงประเภทเพลงสองชั้นโดยทั่วไป โดยเพลงที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็เพลงอะไรก็ได้ที่เป่าสะดวก โดยในการเชื่อมต่อเพลงต้องเป็นเสียงเดียวกัน ที่ใช้ก็มี

เพลงลมพัดชายเขา สองชั้น

ท่อน 1

- - ซ ล	ค ร ค ฟ	ม ร ค ซ	ซ ม ร ค	- ล - ซ	- ฟ - ค	- - ร ม	- ฟ - ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- - - ม	- - - ซ	- - - ร	- - - ท	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ค ร ม ค	ซ ค ร ม	ฟ ม ล ม	ฟ ซ ซ ซ	ค ล ค ซ	ล ซ ฟ ม	ร ซ ร ม	- ฟ - ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- - - ม	- - - ร	- ม - ร	- ซ - ค	- - ร ม	- ซ - ม	- ร - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ท่อน 2

- - - -	- - - ล	- - - ท	- ล ล ล	- ม - ร	- ค - ล	- ซ - ล	- ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ม ซ ร	ม ร ค ล	- ซ - ล	- ค - ร	- - ม ร	ซ ม ร ค	- ซ - ค	- ร - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ซ ค ซ ม	ร ม ซ ล	ค ร ค ล	- ซ - ม	- ม - ร	- ค - ล	- ซ - ล	- ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ม ซ ร	ม ร ค ล	- ซ - ล	- ค - ร	- - - ร	- - - ม	- - - ซ	- - - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

เราก็จะหาเพลงที่มีกลุ่มเสียงเดียวกันเข้ามาสวมต่อเข้าด้วยกัน เช่น เพลงแจกมอญบางซ้างสองชั้น

เพลงแจกมอญบางซ้าง สองชั้น

ท่อน 1

- - - -	- - - ค	- - - ร	- ค ค ค	- ล - ซ	- ฟ - ค	ซ ค ร ม	- ฟ - ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ค	- - - ร	- ซ - ร	- ฟ - ซ	- ล - ค	ร ค - ล	- ซ ฟ ร	- ค - ฟ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ค - ร	- ม - ซ	- ล - ซ	- ม - ร	- - ซ ล	ค ร ค ฟ	ม ร ค ซ	ซ ม ร ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ท่อน 2

- - - ร	- ม ม ม	- - - ซ	- ม ม ม	- ค ร ม	- ซ - ล	- ร - ค	- ล - ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - ค ล	ซ ม ร ค	ท ล ซ -	- ค - ร ม	- - ซ ม	ค ร ค ฟ	ม ร ค ซ	ซ ม ร ค
---------	---------	---------	-----------	---------	---------	---------	---------

ท่อน 3

- - - ค	- ค ค ค	- ฟ - ร	- ค - ซ	- - ค ร	ค ฟ ซ ล	ท ค ท ฟ	ซ ล ท ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ค	- ค ค ค	ฟ ค ฟ ร	ค ท ล ซ	- - ค ร	ค ฟ ซ ล	ท ค ท ฟ	ซ ล ท ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ฟ ซ ล ท	ล ท ค ร	ล ซ ฟ ร	ฟ ร ค ท	- ท - ค	- ร - ม	- ซ . ฟ ม	- ร - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	-----------	---------

พอบเพลงก็หาเพลงที่มีกลุ่มเสียงเดียวกันเข้ามาบรรเลงโดยต่อเนื่องกันไปในระหว่างการเคลื่อนขบวน เช่นกลุ่มเสียงของเพลงอาถรรพ์สองชั้นที่ใช้อยู่

เพลงอาถรรพ์ สองชั้น

ท่อน 1

- - - ท	- ค ค ค	- - - ร	- ค ค ค	- ฟ - ร	- ค - ท	- - ร ค	ท ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - ม ร	ม ค - ร	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ม	- - - ร	- - ม ร	ม ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ช ช ช	ฟ ล ช ฟ	- ล ช ฟ	- ม - ร	- ช - ค	- - ร ม	- ร - ม	- ฟ - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ช	- ช ช ช	- ฟ - ร	- ค - ท	- - - ท	- - - ค	- ท - ร	- ค - ท
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ท่อน 2

- - - ฟ	- ช ช ช	ฟ ม ร ม	ฟ ช ช ช	- ค - ล	- ช - ฟ	- ล ช ฟ	- ม - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - ม ร	ม ค - ร	- ช ช ช	ค ล ช ฟ	ค ฟ ม ฟ	ร ม ค ร	- - ม ร	ม ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ช ช ช	ฟ ล ช ฟ	- ล ช ฟ	- ม - ร	- ช - ค	- - ร ม	- ร - ม	- ฟ - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ช	- ช ช ช	- ฟ - ร	- ค - ท	- - - ท	- - - ค	- ท - ร	- ค - ท
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ท่อน 3

- - - ท	- ค ค ค	- - - ร	- ค ค ค	- ฟ - ร	- ค - ท	- - - ล	- - - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ร ค ล	ค ล ช ฟ	- ค - ฟ	- ช - ล	- ท - ค	ร ค ท ล	ช ฟ ช ล	ช ล ท ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ค ท ค ค	ค ร ค ค	ค ฟ ค ค	ค ร ค ค	ฟ ช ฟ ร	ฟ ร ค ท	- ร ค ท	- ล - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ร ค ล	ค ล ช ฟ	- ค - ฟ	- ช - ล	- - - ค	- - - ร	- - - ฟ	- - - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ขั้นตอนสุดท้ายของการบรรเลงประ โคมเมื่อกระบวนถึงที่หมายจอดเทียบท่าเรือการบรรเลง
จึงมาลงจบเพลงด้วยเพลงสมิงทอง สองชั้น

เพลงสมิงทอง สองชั้น

- - - ท	- ค ค ค	- - - ร	- ค ค ค	- ฟ - ร	- ค - ท	- - ร ค	ท ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ฟ - ซ	- ฟ - ร	ร ร - ค	ค ค - ท	- ค - ท	- ล - ท	- - ค ร	- ฟ - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- ร - ค	- ค ค ค	- - - ซ	- ล - ซ	- ฟ - ซ	- ร ร ร	- ม ร ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ซ - ค	- ร - ม	- ร - ค	- ท - ล	- ท ร ล	ท ล ซ ม	- ร - ม	ล ซ - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ค ท ล	- ท - ล	- ล -	- - - ท	- - - -	- ล - ท	- ซ - ล	- - - ล
---------	---------	-------	---------	---------	---------	---------	---------

พอเรื่องจดเทียบทำสนิทแล้วเมื่อเสด็จพระราชดำเนินก็ให้บรรเลงเพลงขึ้นพลับพลาสองชั้น
เป็นอันเสร็จในการประ โคมในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคที่นี้ก็ไปในเรื่องของพระราชพิธี
ถวายผ้าพระกฐินในพระอุโบสถ

เพลงขึ้นพลับพลา สองชั้น

- - - -	- - - ค	- - - ร	- ค ค ค	- ค - ล	- ซ - ม	- ร - ม	- ซ - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- - - ล	- ค - ซ	- ล - ค	- ม - ร	- ค - ล	- - - ซ	- - - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- ร - ม	- ร - ซ	- - - -	- ม - ร	- ค - ล	- ซ - ล	- ค - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ร	- ร ร ร	- ซ - ค	- ร - ม	- ค - ล	- ซ - ม	- - - ร	- - - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

(ไพฑูรย์ บุญเพ็ง, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2547)

ในขั้นตอนของเพลงสองชั้นที่ใช้ประ โคมสำหรับประกอบขั้นตอนการเคลื่อนขบวน ผู้วิจัย
ศึกษาพบว่า เป็นเพลงที่มีกลุ่มเสียงเดียวกันเพื่อเชื่อมเพลงเข้าหากันได้โดยเรียบเพลงไม่สะดุด
ดังนี้

วรรคสุดท้ายของเพลงถอนสมอที่ที่สอง

- ด ร ม	- ช - ล	- ด - ล	- ช - ม	- ช - ล	- ช - ม	ม ม - ร	ร ร - ด
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

วรรคแรกของเพลงลมพัดชายเขา มีการนำลูกเท่า ของเสียงมาขึ้น

- - - ล	- ด ด ด	- - - ร	- ด ด ด	- ล - ช	- ฟ - ด	- - ร ม	- ฟ - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

วรรคแรกของเพลงแขกมอญบางซ้างก็จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเดียวกันกับเพลงลมพัดชายเขา ดังนี้

- - - -	- - - ด	- - - ร	- ด ด ด	- ล - ช	- ฟ - ด	ช ด ร ม	- ฟ - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ในเพลงสุดท้ายเวลากระบวนถึงที่หมายใช้เพลงสมิงทอง สองชั้น แล้วลงจบท้ายด้วยเพลงขึ้นลับพลาก็เป็นเพลงที่อยู่ในเสียงเดียวกัน ดังนี้

วรรคแรกของเพลงสมิงทอง สองชั้น

- - - ท	- ด ด ด	- - - ร	- ด ด ด	- ฟ - ร	- ด - ท	- - ร ด	ท ด - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

วรรคแรกของเพลงขึ้นลับปลา สองชั้น

- - - -	- - - ด	- - - ร	- ด ด ด	- ด - ล	- ช - ม	- ร - ม	- ช - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ผู้วิจัยทำการศึกษาประเภทของเพลงในพระราชพิธีพบว่าส่วนมากเพลงประเภทเพลงสองชั้นเท่านั้นที่ถูกนำมาใช้ในพระราชพิธีในส่วนใหญ่ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าเพลงสองชั้นเป็นเพลงสั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการเป่าปี่ชวาเนื่องจากระบบนิ้วบังคับเสียงของปี่ชวาไม่สะดวกต่อการเป่าดำเนินทำนอง

เพลงไทยบางประเภท จึงมีการใช้เพลงประเภทสองชั้นสั้นๆ และเป็นเพลงที่มีระบบนิ้วที่สามารถ
 ดำเนินทำนองอย่างต่อเนื่องกันได้ อีกทั้งในกระบวนการบรรเลงอย่างต่อเนื่องนั้นบางเพลงที่ไม่
 สามารถบรรเลงเชื่อมเพลงได้อย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่าเมื่อบรรเลงจบ
 ระหว่างพระราชพิธีดำเนินอยู่นั้นสามารถที่จะหยุดบรรเลงได้ช่วงเวลาหนึ่งซึ่งไม่นานนัก แล้วก็ต้อง
 ขึ้นบรรเลงประโคมต่อเนื่องได้ จึงมีเวลาที่จะคิดเพลงที่จะต่อเนื่องได้ทันทั่วทั้งที่ หรือบางเพลงอาจจะ
 ไม่ต้องเชื่อมเสียงกันก็ได้แต่ต้องหยุดแล้วขึ้นเพลงใหม่

ในระบบเพลงที่นำมาใช้บรรเลงในพระราชพิธีนั้น ยังพบว่าเป็นเพลงที่มีการดำเนินทำนอง
 ในลักษณะเดียวกัน ส่วนมากเป็นเพลงสองชั้นประเภทเพลงหน้าทับปรบไก่โดยมีการขึ้นเพลงด้วย
 ทำเสียง แล้วมีทำนองเชื่อมเข้ากับเนื้อเพลงเป็นทำนองหลัก ดังนี้

เพลงถอนสมอ สองชั้น

ท่อน 1

- - - ล	- ค ค ค	- - - ร	- ค ค ค	- ล - ช	- ฟ - ค	- - ร ม	- ฟ - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- - - ล	- ช - ล	- ค - ช	- - ค ร	ค ฟ ช ล	ท ค ท ล	ช ล ท ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

เพลงลมพัดชายเขา สองชั้น

ท่อน 1

- - ช ล	ค ร ค ฟ	ม ร ค ช	ช ม ร ค	- ล - ช	- ฟ - ค	- - ร ม	- ฟ - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- - - ม	- - - ช	- - - ร	- - - ท	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

เพลงแขกมอญบางช้าง สองชั้น

ท่อน 1

- - - -	- - - ค	- - - ร	- ค ค ค	- ล - ช	- ฟ - ค	ช ค ร ม	- ฟ - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ค	- - - ร	- ช - ร	- ฟ - ช	- ล - ค	ร ค - ล	- ช ฟ ร	- ค - ฟ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

เพลงอาถรรพ์ สองชั้น

ท่อน 1

- - - ท	- ด ด ด	- - - ร	- ด ด ด	- ฟ - ร	- ด - ท	- - ร ด	ท ด - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - ม ร	ม ด - ร	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ม	- - - ร	- - ม ร	ม ด - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

เพลงสมิงทอง สองชั้น

- - - ท	- ด ด ด	- - - ร	- ด ด ด	- ฟ - ร	- ด - ท	- - ร ด	ท ด - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ฟ - ซ	- ฟ - ร	ร ร - ด	ด ด - ท	- ด - ท	- ล - ท	- - ด ร	- ฟ - ด
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

เพลงขึ้นพลับพลา สองชั้น

- - - -	- - - ด	- - - ร	- ด ด ด	- ด - ล	- ซ - ม	- ร - ม	- ซ - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ในโครงสร้างของเพลงที่ใช้บรรเลงโดยผู้วิจัยศึกษาพบว่าเป็นเพลงประเภทสองชั้น มีการดำเนินทำนองในลักษณะเดียวกัน โดยจะเริ่มต้นด้วยท่าเสียงเพลง ทั้งนี้ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการใช้ท่าเสียงเพื่อสะดวกต่อการดำเนินทำนองเพื่อเชื่อมต่อเพลงไม่ให้เสียงขาดหาย ตลอดการประ โคมในชั้นตอนพระราชพิธี

ยังพบกลุ่มเสียงการดำเนินทำนองในลักษณะเดียวกัน ที่นำมาใช้ในเพลงประเภทสองชั้นกลุ่มนี้ได้แก่

- ล - ซ	- ฟ - ด	ซ ด ร ม	- ฟ - ซ
---------	---------	---------	---------

มีการใช้เพื่อเชื่อมทำนองเท่าเสียงเข้าหาเพลง แล้วแยกทำนองกันไปตามทำนองหลักของเพลงต่างๆ โดยทำนองนี้เองที่ทำให้เชื่อมต่อเพลงกันได้โดยเรียบและง่ายต่อการปฏิบัติ

ในกระบวนการนำมาปี่ชวาเข้ามาใช้ในวงเครื่องประ โคมในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่า ในรูปแบบของความเหมาะสมของการใช้เพลงในพระราชพิธีที่ถือปฏิบัติมาอย่างค่อนเนื่องนั้น ระบบการใช้เพลงก็ยังคงความเหมาะสมตั้งแต่ชื่อเพลงเป็นต้นไป แม้กระทั่งความสั้น ความยาวของเพลง สำเนียงของเพลง ตลอดจนกลุ่มเสียงที่สามารถปฏิบัติในการเป่าปี่ชวาได้โดยง่าย โดยในพระราชพิธีที่ปี่ชวาเข้าประกอบการประ โคม ในปัจจุบันผู้วิจัยพบว่าพระราชพิธีประจำปีที่มีการประ โคมโดยมีปี่ชวาเข้าประกอบเป็นเครื่องประ โคมนั้นมีเพียง 2 พระราชพิธี โดยแต่ละพระราชพิธีก็มีการใช้วงเครื่องประ โคมที่แตกต่างกันออกไป ด้วยความเหมาะสมของสถานที่ และจุดมุ่งหมายของพระราชพิธี ขั้นตอนต่างๆของพระราชพิธี

ในขั้นตอนของพระราชพิธีที่ต่างกันออกไป ก็มีการกำหนดรูปแบบเพลงที่ต่างกันออกไป ด้วย จากศึกษาการสัมภาษณ์ข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยพบว่าในการใช้บทเพลงที่บรรเลงก็ยังคงมีการใช้ชื่อเพลงที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในพระราชพิธีด้วย ดังนี้

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

เพลงพญาเดินเป็นบทเพลงที่ใช้บรรเลงประ โคมในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในขณะที่พระยาแรกนาเคลื่อนขบวนประกอบเครื่องอิสริยยศมายังบริเวณพิธีเครื่องประ โคมโดยวงปี่ชวากลางชนะ

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

เพลงถอนสมอ เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประ โคมในกระบวนการพยุหยาตราทางชลมารคขณะที่เริ่มกระบวนเป็นต้น

เพลงสมิงทอง ใช้ก่อนเพลงสุดท้ายแสดงความมีอำนาจบารมีอย่างยิ่งใหญ่

เพลงขึ้นพลับพลา เป็นชื่อที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนของการเสด็จพระราชดำเนิน

ในปัจจุบันการจัดงานพระราชพิธีประจำปีต่างๆ ก็ยังคงใช้รูปแบบเดิมตามที่ผู้วิจัยได้เสนอ ข้อมูลไว้ข้างต้น จะแตกต่างกันออกไปบ้างในส่วนของขั้นตอนการประกอบพระราชพิธีก็แล้วแต่ ความเหมาะสมของเหตุการณ์นั้นๆ ในขณะที่ปฏิบัติพระราชพิธี ในส่วนของวงดนตรีเครื่องประโคมก็ ยังคงรูปแบบเดิมเป็นประจำทุกปี จะแบ่งเป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ อีกทั้งเรื่องการถ่ายทอด รูปแบบต่างๆ ก็ยังดำเนินสืบต่อมากระทั่งปัจจุบัน โดยผู้วิจัยพบว่ากระบวนการต่างๆ ของการ บรรเลงประโคมตลอดจนการนำบทเพลงต่างๆ เข้ามาบรรเลงในขั้นตอนของพระราชพิธีนั้นก็ยังไม่ มีรูปแบบที่เป็นกฎระเบียบมากนัก เพียงแต่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ตั้งสมในรูปแบบของการ ปฏิบัติพระราชพิธีอยู่เป็นประจำจึงเกิดทักษะ บางครั้งก็มีการปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และเหตุ การณ์ในช่วงของการปฏิบัติพระราชพิธีนั้นๆ ปัจจุบันก็ยังมีการนำเพลงสองชั้นอีกจำนวนหนึ่งเข้ามา ใช้เป่าปี่ชวาสำหรับการบรรเลงประโคมด้วยเช่นกัน

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย